

Kritische leesvaardigheid stimuleren TIJDENS EN NA DE JEUGDBOEKENMAAND

We leven in een wereld die overspoeld wordt door informatie. Niet alleen via de tv, maar ook via sociale media en onze smartphone komen berichten in snel tempo op ons af. In tijden van ‘fake news’ wordt het ook nog eens moeilijk om te beslissen of het gaat om feit of fictie. Het is daarom van belang dat je als leerkracht handvatten aanreikt aan leerlingen om met deze stroom aan input om te gaan. Een kritische leeshouding aanmoedigen is een eerste stap in de goede richting. **Margot Van Dingenen**

Over de auteur

MARGOT VAN DINGENEN

geeft les in taalopleidingen en in het hoger onderwijs, schrijft lestips bij kinder- en jeugdboeken en geeft workshops rond activerende werkvormen.

Met M/V/X kiest de Jeugdboekenmaand dit jaar alvast voor een thema dat daar perfect bij aansluit. Een kritische bril is bij dat thema meer dan noodzakelijk, zoals het vorige artikel (p. 18-19) al aantoonde. Door de juiste vragen te stellen bij een verhaal, beseffen leerlingen dat de auteur invloed uitoefent op ons begrip van de wereld. Elk boek, elke tekst en elk artikel is immers geschreven door iemand met een specifieke wereldvisie. Het doorgeven hiervan gebeurt dan ook gemakkelijk – en vaak subtiel – via kinderboeken. Een tekst is, met andere woorden, nooit neutraal.

Kritische leesvaardigheid moet een soort bril worden die leerlingen automatisch opzetten tijdens en na het lezen. Door een tekst kritisch te benaderen, leren kinderen en jongeren om bepaalde patronen op te pikken en (gender)-

ongelijkheid aan te kaarten. De rol van de leraar bestaat erin de leerling te begeleiden in dat proces. Je moedigt hen in feite aan om verder te gaan dan wat geschreven staat. Je kunt een aantal richtlijnen volgen wanneer je wil werken aan die kritische leesvaardigheid:

- > Hou het doel van de tekst en de intentie van de auteur in je achterhoofd;
- > Onderzoek de manier waarop bepaalde personages afgeschilderd worden;
- > Weet dat elke tekst een bepaalde wereldvisie verbeeldt;
- > Lees de tekst vanuit verschillende standpunten (als vrouw, als man, als Belg,...);
- > Moedig leerlingen aan om een mening te geven over de boodschap van de auteur;
- > Geef leerlingen eventueel de mogelijkheid om in actie te komen en iets te doen;

> Stel dingen in vraag, nuanceer en benadruk dat vele meningen naast elkaar bestaan.

Dat klinkt misschien allemaal makkelijker gezegd dan gedaan, maar toch is het als leraar perfect mogelijk om in de klas aan die kritische geletterdheid te werken. Eén mogelijkheid is om korte vergelijkende studies op te zetten. Geef kinderen de opdracht om in een eenvoudige tabel of een venndiagram de personages van twee of meer boeken met elkaar te vergelijken. Je kunt verschillende dingen gaan onderzoeken: het beroep dat mannelijke en vrouwelijke personages in allerlei boeken uitoefenen, het uiterlijk van prinsessen in traditionele en moderne sprookjes, de covers van boeken die specifiek uitgegeven zijn voor jongens en meisjes, enzovoort. Doordat leerlingen actief

**EEN VOORBEELD VAN EEN VENNDIAGRAM:
MANNELIJKE VERSUS VROUWELIJKE DIEREN**

bezig zijn met het opsporen van gender(stereo)typering, wordt het makkelijker om er achteraf een discussie over te houden en leerlingen te vragen hoe ze tegenover bepaalde beslissingen staan. Je visualiseert de situatie immers erg duidelijk.

Geef leerlingen individueel of per groepje een venndiagram (zoals in het voorbeeld), afgedrukt op A3-formaat. Zorg ervoor dat er voldoende prentenboeken of fictieboeken aanwezig zijn in de klas – op de tafels, in de klasbib of per groepje, en dat de boeken bestaan uit een mix van klassieke en recente werken. Klassiekers zijn bijvoorbeeld *De wind in de wilgen*, *Winnie de Poeh* of *Het lelijke eendje*. Recenteren werken die ingezet kunnen worden zijn *Gonnie*, *Karel Eend is verliefd* of *Stoute hond!*

Schrijf nu een aantal woorden op het bord die te maken hebben met dieren in kinderboeken (zoals *leeuw – vis – hond*), en noteer daarnaast ook karaktereigenschappen (*humeurig – verliefd – vrolijk*) en uiterlijke kenmerken (*draagt een*

schort – rookt pijp – sterk). De leerlingen zullen nu samen met jou beslissen of die woorden op het bord bij ‘M’, bij ‘V’ of in de doorsnede in het midden komen te staan (wat betekent dat ze zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke dieren passen). Nu geef je de kinderen de tijd om door de boeken te gaan bladeren en te kijken of hun eerste idee klopt. Zijn er woorden die verplaatst moeten worden? Is dat verrassend? Waarom (niet)? Kijk met de kinderen naar de woorden die ze niet naar het midden hebben kunnen verplaatsen – in het voorbeeld-diagram hierboven bijvoorbeeld *stout*. Klopt het dat alleen jongens *stout* zijn? Waarom zijn alle stoute dieren dan mannen? Ga kritisch kijken naar de boeken die er zijn en probeer te zoeken naar een evenwichtig aanbod dat de stereotypen enigszins doorbreekt.

In (jeugd)literatuur komen de stereotypen bij dieren immers vaak nog prominenter naar voren dan bij mensen. Mannelijke dieren zijn doorgaans stoer en machtig, terwijl vrouwelijke dieren meestal lange wimpers hebben en een

schort dragen. Tegelijk zijn er echter ook veel boeken die daar helemaal tegen ingaan. In de doorsnede van het venndiagram zie je bijvoorbeeld ‘*roze*’ staan, omdat *Knorretje* uit *Winnie de Poeh* een jongetje is, maar tegelijk helemaal *roze* – terwijl de meeste *roze* dieren meisjes zijn. Ook ‘*eendje*’ staat in het midden: het *eendje* uit *Het lelijke eendje* is een jongen, maar *Gonnie* uit het gelijknamige boek is een meisje. ‘*Verliefd*’ staat evengoed in het midden: vaak zijn het de vrouwelijke dieren die hopeloos verliefd worden, maar in *Karel Eend is verliefd* is het net *Karel* – een man – die dolverliefd wordt.

Leerlingen kunnen nu bij elkaar gaan kijken of ze gelijkaardige ontdekkingen hebben gedaan en of er aanvullingen zijn. Je kan als leerkracht dan feedback vragen aan de groepjes en zelf op het bord een groot venndiagram aanvullen. Op deze manier visualiseer je perfect hoe de boeken in jouw klas gender benaderen. In dit voorbeeld kan je onder andere vragen waarom leeuwen vaak mannen zijn en muisjes meisjes.